

Espazioaren produkzioa: hiria, familia, utopia

Jule Goikoetxea Mentxaka

*UPV/EHUko Politika eta Administrazio Zientzia Saileko
irakaslea*

Espazio/lurralde neoliberalaren produkzioa: hiri globala

Hiri funtzional eta industrialaren ereduak leundu nahi zituzten eskola razionalisten pisuaren ondorioz, 1931n hirigintzako manifestu bat egin zen: Atenasko Gutuna. Jasotzen zuen printzipioetako bat hiriaren zonifikazioa zen; gizarte modernoaren erabilera eta beharren arabera, lau funtzio egituratzaile zituen: bizitzea, zirkulazioa, lan egitea eta birsortzea. Gutunak erabileren eta funtzioen arabera espezializazioa defendatzen zuen, hiri ordenatuagoa, eraginkorragoa eta harmonikoagoa unean uneko produkzio-sistemaren, eta, beraz, produkzio industrialaren eta produkzio heterofamiliarraren arkitekturaren beharren mesedetan.

Zonifikazioaren printzipioak espazioa generoaren eta genero arrazaren arabera banatzea ekarri zuen, non lan ordainduaren espazioa maskulinitatearen propietatea zutenentzat izango zen diseinatu, eta, bizilekua, aldiz, lan ez-ordainduaren espazioa izango zen, hots, maskulinitatearen propietatea ez zutenentzat. Horrek fragmentazio ikaragarria ekarriko du, unitate unifuntzionalen aniztasuna eta dispersioa, erritmo

eta aktibitate ezberdinekin, hiritar, langile, subjektu forma eta giro guztiz ezberdinduekin. 70eko eta 80ko hamarkadetan, hiri liberaletik hiri neoliberalera igarotzen hasiko gara. Industria murriztuko da, zerbitzuak handitu, emakumeak lan-merkatuan sartzen hasiko dira masiboki, eta, aldi berean, espazio publikoak desagertzen hasiko dira. Hiria, hiritar liberal produktiboaren espazioa izatetik, edo produkzioaren eta esplotazioaren tokia izatetik, metaketa eta desjabetzearen espazioa izatera igaroko da.

Espazio eta lurralde postfordista

Ekonomia postindustrialerako bidean, zerbitzuetan eta informazioan oinarritutako espazioak produzitzen hasiko dira. Zerbitzu berriak eskaintzen dituzten frankiziak, hala nola kafetegiak, biderkatuko dira eta ohiko liburu eta arropa dendak itxi egingo dituzte, bai liburu denda txiki eta independenteak, bai H&M bezalako kateak; Internet bidezko salmentak handitzen diren heinean, gure paisaia urbanistiko osoa aldatzen hasiko da. Duela 60 urte, industria txikiak zeuden tokietan tailerrak jartzen hasi ziren, gerora janari dendak, ostean arropa dendak eta orain kafetegiak. Fordismo industrialetik postfordismo digitalera igarotzeko, derrigorrean ekoitzi behar da espazio berri bat, Lefebvrek zioen moduan; beraz, gaur egungo hiriek, espazioaren produkzio zehatz baten bidez, zerbitzutan eta finantzatan oinarritutako produkzio erregimena sortzen dute, hau da, hiriek espazio postfordista eta global hori mamitzen dute. Zerbitzuetako lanbide espezializatuek beren jabetza pribatua balitz bezala hartzen dute hiriko espazio eten bat, espazio publikoak neutralizatuz. Aro neoliberaleranzko trantsizioa pribatizazioaren arkitektura politiko baten bidez egiten da, baina garrantzitsua da ulertzea *pribatizazio*-prozesu neoliberalak hiri pribatuak ekoitzi behar dituztela; espazioaren pribatizazio horrek bi ezaugarri ditu:

- *Baga*, espazio publikoaren pribatizazioak gainontzeko guztia pribatizatzeke baldintzak jartzen ditu, esan nahi

baitu produkzio ekonomikoaren eta kulturalaren dimentsio guztiak pribatizatzen direla, hala nola ezagutza, produkzio zientifikoa, kulturala eta herrikoia, kaleak, plazak, eraikinak, bertan lan egiten dutenen eskubideak, kontratazioak, zerbitzu publikoa (adibidez, garraioa, anbulatorioak, erresidentziak, eguneko zentroak, jaiak, autoritate publikoa, komuna edo herrikoia eta, beraz, ongizatea lortzeko bide publiko, herritar edo amankomunak).

- *Biga*, pribatizazio horrek eskala berri bat sortzen du, eskala globala; horregatik esaten zaie Bilbo bezalako hiriei 'hiri globalak'. Zerbitzuetan eta finantzetan/finantzarizazioan oinarritutako espazio pribatu globalak sortzen dituzte hiri globalek. Hiri globala, Sassenek dioen moduan, 80ko hamarkadan hedatzen hasiko den fenomeno berria da. Produkzio globalerako espazio berri horren ezaugarria da bitartekotzaz osaturiko espazioa dela: hiri globala bitartekotzaz taxututako produkzio mota bat da. Bitartekotza horiek finantzariak, legelariak, kontableak, kreditu agentziek, funts ezberdinek (putre funtsak barne), kontsultoreak, aholkularitzek, aseguruak osatzen dituzte, horiek guztiek ezaugarritzen baitute hiri globala eta, beraz, kapitalismo global finantzarioa eskala horretan.

Har dezagun adibidetzat frankizia bat, kafetegi bat, zehazki: Bilboko kaleetan ikusten ditugun geroz eta kafetegi gehiago frankiziak dira, nazioarteko korporazio kateen parte. Denda horietan dauden langileak kafea saldu besterik ez dute egiten, gainontzeko guztia denda horien egoitzek egiten baitute: kontabilitatea, arazo eta zertifikatu legalak, input edo lehengai eta materialen erosketa. Orain dela hogeitau urte, aldiz, denda, taberna edo kafetegi horiek ezagutza espazio ziren; ezagutza mota bat produzitzen zen negozioaren inguruan, eta erabakimen espazioa zen. Espazio global horrek alienazioa hedatu eta zorrotzen du, esplotazio mota berriak espazio eta episteme berrien bidez sortzen direlako, tekne eta teknologia berrien bidez; horiek guztiek subjektu, hots,

langile mota berriak sortzen dituzte, hain zuzen ere matrize espazio-denbora 'global' berri horien bidez sortzen baitira.

Matrize espazio-denbora horietan garatzen da hain zuzen ere 'kudeaketa berria', '*new management*' edo 'gobernantza saretu kolaboratiboa', non kontzeptu eta kategoria horiek episteme neoliberal berriak sortzen dituzten *habitus* berriak barneratuz; hau da, esplotazio eta desjabetze *habitus* berriak taxutzen dituzte, alienazio eta, hortaz, subjektu/subjektibizazio berriak sortuz. Esan moduan, bitartekotza global horrek dendan edo tabernan egiten zen hori guztia denda edo taberna-espazio horretatik *ateratzen* duelako, hau da, *alienatu* egiten duelako, eta espazio globalean txertatzen duelako, espazio global hori taxutzen duten bitartekotza horien esku. Horrek esan nahi du espazio globala ez dagoela kosmosean, ezpada Bilboko dendetan, norberaren hiri edo herrietako kafetegi eta kaleetan. *Espazio globala norberaren plaza, kale, gorputz eta etxeetan dagoen eta norberak kontrolatu ezin duen espazioa da.*

Bizitza eta lana egiten dugun espazioa (lurraldea) globalizatu egiten da, ez soilik pribatizatu; hortaz, gure etxe eta

Espazio globala
norberaren plaza, kale,
gorputz eta etxeetan
dagoen eta norberak
kontrolatu ezin duen
espazioa da. Esku pribatu
batzuen den espazioa
gure kale, etxe, gorputz
eta bihotzetan sartzen da

tabernetan sartzen da kontrolatu ezin dugun eskala berri bat, ez dena ez nazio ez nazioarte mailakoa, baizik eta korporazio eta exekutiboek sortzen duten espazio xurgatzaile berri bat, berezko lege eta arauekin, non gure gorputzaren eta hark bizitzeko behar duen espazio ororen gaineko burujabetza edo kontrola ekiditen duen, inolaz ere gobernatu ezin dugun espazioa delako. Esku pribatu batzuen

den espazioa gure kale, etxe, gorputz eta bihotzetan sartzen da, jada existitzen zen espazioaren segregazio pribatizatua

areagotuz eta jabetza eta erabilera publiko, komun edo komunalak ezinezko bilakatu. *Espazio komunak desagerraraziz neutralizatzen da komunitatea.*

Orduan, espazioa jabetza-harreman gisa agertzen da, hau da, erosteko ahalmenaren harreman gisa. Baina ez da hor geratzen; espazioa faktore politikoa da, beraz, propietate horiek ezin dira bereizi horrelako botere-harremanetatik. Sistema arautzaile kapitalista patriarkal eta kolonialak eraikitako hiri-espazioak ekintzen lekua antolatu eta kontrolatzen du: zatitu eta isolatu egiten du komunitatea. Espazioaren bidezko kontrola eta espazio hori bereganatzea ezinbesteko bihurtzen dira. *Espazio ororen gaineko jabetza pribatua eskubide pribatua bilakatu da, 'privilegio' edo lege pribatu eta, beraz, desjabetze mekanismo legal. Espazioaren eta bertan produzitzen diren metatze- eta desjabetze-prozesu horiek sortzen dute hirigintza eta lurralde neoliberal, patriarkal eta koloniala, metatze eta desjabetze horiek langileen produkzio sexuatuaren eta arrazializatuaren arabera baitira.*

Horregatik dugu, alde batetik, espazio publikoaren pribatizazio eta merkantilizazio prozesuen bizkortzeak dakarren espazio jakin batzuen estigmatizazioa eta degradazioa eta beste batzuen edertzea eta nobletzea, dela gentrifikazioa, dela turistifikazioa. Espazio noble eta ederren okupazioa eta produkzioa subjektu noble eta ederrek egiten dute, estatistikoki gehiengoa izanik gizon zuri profesionalak edo horiengandik gertuen daudenak. Aldiz, espazio estigmatizatu eta degradatuak subjektu degradatu eta estigmatizatuak taxutzen dituzte, estatistikoki emakume arrazializatu pobreak. Horrexegatik da espazioaren produkzio erregimen neoliberal, patriarkala eta koloniala, produkzio erregimenek, merkantziak produzitzeaz gain, lan indar sexuatu eta arrazializatu produzitzen dutelako, hein handi batean familia den espazio pribatizatuaren bidez, hau da, lan ez-ordainduaren gune legitimatuak produzituz: familia heteronuklearra. Bizilagun edo subjektu periferikoak sortzeko, espazio periferikoak sortu behar baitira.

Lehen atal hau laburbiltzeko, hiru ideia nagusi.

Pribatizazioa. Espazio globala hiri globalen bidez mamitzen da, tokian tokiko espazioak pribatizatuz. Pribatizazioa ez da soilik irisgarritasun kontua, espazioaren produkzio pribatuak esan nahi du gure gaitasun politikoak pribatizatzen dituztela, hots, neutralizatu. Ez gara ari eskubideen pribatizazioaz, baizik eta autoritatearen, epistemologiaren, hots, ezagutzaren eta ongizate materiala lortzeko gaitasun politikoen neutralizazioaz. Eragile korporatiboak, korporazio edo nazioarteko enpresak lurralde nazionalean sartzen dira eta, pixkanaka, termitak bezala, lurralde hori barrutik jan edo pribatizatzen dute: lehenik etxe bat, gero berrehun (Air B&B), lehenik kafetegi bat, gero hirurehun (Starbucks), lehenik makroekitaldi bat, gero bi mila. Hori aurrera eramateko mekanismoetako bat bitartekotza dela esan dugu.

Bitartekotza. Egungo zerbitzuzko kapitalismo finantzarioa ekonomia estraktiboaren sektore bat da; logika estraktiboak esan nahi du balioa produzitu ordez balioa erauzten dutela, baita balio gutxiko produktuetatik ere, kafea edo loreak diren moduan, eta baita zor publiko eta pribatutik ere. Balioaren estrakzio horrek, esan moduan, subjektu zehatzak behar ditu.

Lan indar eta subjektu berrien produkzioa. Lan indar zehatz bat behar du produkzio erregimen bakoitzak, subjektu espezifikoak sortu behar dira, beraz. Aipatu bitartekotza horrek esan nahi du frankizia horietan lanaren dimentsio ia guztiak langileen eskutik kentzen direla (zerbitzua izan ezik) –kontabilitatea, legeria, erosketak, lehengai edo manufakturen aukeraketa–, eta hori bitartekotzak egiten duela. Hortaz, behar den lan indarra oso kualifikatua edo batere ez kualifikatua da; frankizia berean, postu desberdinetan. Kapitalismo globalak sortzen duen lan mota ez da jada kualifikazio ertainekoa (alegia, irakasleak, industria langileak...), horregatik azken hamarkadan galdu diren lanpostuen %65 kualifikazio ertaineko lanak izan dira, eta sortu diren lan berriak oso kualifikatuak edo batere kualifikaziorik gabekoak izan dira. Hemen demografiaren bilakaera kontuan hartu behar dugu, noski. Langileria klasearen barruan kokatzen zen klase industrial kualifikatua

(irakasle eta abarrekin batera klase ertain izendatzen dutena askok) eta sindikatuen subjektu politiko hegemonikoa izan dena azken hamarkadetan eraldatzen ari den heinean, horrek antolakuntza eta artikulazio modu berriak eskatuko ditu, langileria klasearen estratuak eraldatzen baititu eta klase frakzio berriak sorrarazi. Hortaz, Otxarkoaga eta Indautxuren arteko zatiketa ekonomiko eta kulturala handitzen da, baina baita Otxarkoaga eta Indautxu barrukoa ere, non kapital kultural handiko bertako eta migratutako langile pobretu asko sortzen den ('gainkualifikazioaren fenomeno'), kapital kultural gutxiko edo kualifikazio baxuko langile zuri, migratu eta arrazializatuekin batera. Askok sinplifikatuz, kualifikaziorik gabekoak (suposatzen da, ez baita horrela oraingoz) kafeak saltzen ibiliko dira frankizietan eta kualifikazio handikoak frankizien bitartekotzan, hau da, espazio global horren legelariak, abokatuak eta kontableak izango dira.

Kontua da bitartekotza hori egiten dutenen %80 gizon zuriak direla eta lan zikina eta ez kualifikatua egiten ari direnen gehiengoak emakumeak eta arrazializatuak.

Espazio/lurralde patriarkalaren produkzioa: hiri publikoa, familia pribatua

Estatu liberal patriarkalak espazioa bitan egituratu zuen: publikoa eta pribatua. Lehen espazioan, publikoan, herri-tartasuna kokatzen da, eta jabetza-irizpide maskulinizatuen arabera egituratzen den eremu politikoa da. Aldiz, eremu pribatua jabe ez diren norbanakoena da, hots, razionalak ez direnena eta, beraz, eskubiderik ez dutenena: umeak, animaliak eta emakumeak. Eskubideak izaki razionalen ezaugarri edo tasunak dira, eta eskubiderik ez duenak ez du soldata izateko eskubiderik ere. Horregatik, mundu mailan emakumeen erdiak ez du sekula soldatarik jaso, eta, jasotzen dutenen artean, lan ez-ordainduaren, hau da, espazio pribatuan egiten den lan mota horren %97 emakumeek egiten dute mundu osoan.

Zein dira hiriaren, hau da, espazio publikoaren existentziaren baldintzak?

Gizon publikoaren existentziaren baldintza nagusia emakume pribatizatuaren produkzioa baldin bada, espazio publikoaren baldintza nagusia espazio pribatuaren existentzia da. Lan ordaindua posible egiten duen hori lan ez-ordaindua den bezalaxe. Esplotazioak existitu ahal izateko, gorputz esplotatuak egon ahal izateko, gorputz desjabetuak beharrezkoak diren bezalaxe. Hiri moderno industrializatuetan, espazio pribatuaren bidez egikarituko da desjabetzea, eta horren gune pribilegiatua familia heteronormatiboa izango da: esplotatua den gizon bakoitzari desjabetua (eta esplotatua) den emakume bana dagokio, Rousseauk eta modernitateko ideologiek dioten moduan.

Zer ari da gertatzen aro neoliberallean? Espazio pribatuko, alegia, etxeetako produkzio sistema espazio publikora pasatzen ari da, hau da, desjabetzearen bidezko produkzioa etxeko espazio pribatutik hiriko espazio publikora pasatzen da; horregatik hedatzen da espazioaren pribatizazioa, produkzio erregimena aldatzen doalako. Espazio pribatuek izaki pribatizatuak behar dituzte –orain arte emakumeak, eskubiderik gabeko izakiak–, hori baita hain zuzen ere desjabetzearen eta logika estraktiboaren bidezko produkzio erregimenen oinarria: eskubiderik gabeko espazio/gorputz pribatizatuak sortzea, espazio desjabetuek gorputz desjabetuak produzitzen baitituzte eta horiek subjektu desjabetuak. Horrek eragiten du hein handi batean faxismoa elikatzen duen gizon zurien haserrea hedatzea, orain arte esplotatuak baina ez desjabetuak izan diren gorputz horien haserrea baita. Ez da kasualitatea ezkerreko bozka gaur egun sexuatua eta arrazializatua izatea, izaki partikularrena, eta eskuineko bozka, aldiz, subjektu unibertsal sentitzen direnena, hau da, gizon zuriena.

Hiria eta espazio publikoa maskulinoak ziren gorputzena izan da. Kapitalismo industrialaren garapen prozesua etxearen eta lanaren arteko banaketaren bidez gauzatzen da, argudiaturik gizonak arrazoimena, eskubideak eta gainbalioa

ekoizten dituzten izaki kulturalak eta politikoak direla, eta emakumeak izaki naturalak, funtzio biologiko ez-razionalak dituztenak, non horien zeregin biologikoak aurrera eramateko –alegia, kumeak izan, hezitu, gizon langilea zaindu, jaten eman, garbitu, sexua eman eta merkatuak asebetetzen ez dituen beharrizan guztiak asetzeko– espazioa etxea den: lan ez-ordainduaren espazioa neskameen eta esklaboen espazio ez-politikoa da.

Hiritik libre eta aske ibiltzen diren horiek sortu dute hiria eta horren inguruko episteme guztia, hain zuzen ere, hirian libre eta aske mugitu ezin diren horiek libre eta aske ez izateko. Dispositibo moderno patriarkala eta arrazista da hiri kapitalista; ekoizpen industrial maskulinoa errealitate bilakatzen duen espazio moduan sortu zen. Kapitalismoa gizarte patriarkalak sortzen du, horregatik merkantzien produkzioan oinarritzen den menderakuntza maskulinoak espazioaren, denboraren eta bizitzaren/materiaren merkantilizazio oro era sexuatuan baino ezin du egin, gizon eta emakumeak (materia semiotiko zehatzak) produzituz lortzen duelako bere birsortzea.

Horregatik dira gizonak, Iranen, Egipton zein Bilbon, egunez zein gauez, kalean lasai mugi daitezkeen bakarrak, mozkorrak joan ahal diren bakarrak bortxatuak izateko beldurrik gabe, edo eraso sexualak jasateko arriskurik gabe, espazio publikoa izaki publikoena delako, izaki noble, jator eta uni-bertsalena, Bourdieuk eta Wittigek dioten moduan.

Analisi orok du abstrakzio maila zehatz bat eta konkrezio kokatu ezinbestekoa: Donostiako emakume zuri, aberats edo langile batek izan dezakeen arriskua, edo mugitzeko

Aro neoliberallean, espazio pribatuko, alegia, etxeetako produkzio sistema espazio publikora pasatzen ari da, hau da, desjabetzearen bidezko produkzioa etxeko espazio pribatutik hiriko espazio publikora pasatzen da

gaitasuna, eta gizon migratu senegaldar batek Bilboko kaleetan izan dezakeena desberdinak dira, menderakuntza ardatz horien uztartze ezberdinduagatik. Espazio praktikoa eta espazio-praktikak inklusio eta baztertze logiken bidez taxutzen dira beti: gorputz eta jarrera batzuk onartzen dira eta beste batzuk ez. Horregatik jasaten ditugu emakumeak erasoak, are gehiago gauetan etxera itzultzean, ez delako gure tokia, eta mozkorrak bagoaz, zigorra, ez baitzaizkie portaera sozial horiek onartzen izaki horiei eta espazio horietan; beraz, mugitzeko modu jakin batzuk indartzen dira (taldean, babestuta, atentzioa eman gabe, ezkutuan), eta beste batzuk debekatu. Ez al luke zaintza kontzeptuak hori erdigunean jarri behar?

Zergatik lotzen dugu zaintza beti familiarteko kontuekin edo afektua inplikatzan duten praktikekin? Ez al da hori zaintzaren ulerkeraren femeninoa trinkotzea, eta, beraz, patriarkatuaren birsortze epistemikoa?

Zaintzaren kontzeptuak, are gehiago euskaraz ‘bijilantzia’ esan nahi duenean ere, zaintza ekosistema bati egin behar dio erreferentzia, auzozaintzari, eta hirian eta espazio publikoan zenbait gorputzek mugitzeko eta espazio hura bere egiteko dituzten arazoak jarri beharko lituzke lehen lerroan. Emakumeek espazio publikoan edo komunitarioan –plazan, parrandan, kalean, gauean, garraio publikoan (emakumeek erabiltzen dute nagusiki)– eta, noski, espazio publiko-politikoetan (hedabideak, lantokiak, eskola, erresidentziak...) libre mugitzeko gaitasuna bermatu beharko luke zaintza berri horrek: espazio publikotik kanporatuak izan diren izakiek, emantzipazio kolektiboa lortzeko eta beraz subjektu politiko-publiko izateko, espazio publiko-politiko-soziala bereganatu behar dute; horrek esan nahi du espazio hori gobernatzeko gaitasuna izan behar dutela, eta horrek, aldi berean, zera ekarri beharko luke: espazio horretan burujabe izateko gaitasuna. Hortik sortzen baitira lurralde, herri eta komunitate burujabeak eta hortik subjektu burujabeak.

Lefebvrek 1974ko *La production de l'espace* liburuan azaldu zuen hirigintza ez dela ez lurraren antolamendu bat, ezta

kontu tekniko bat ere, baizik eta gai politiko-instrumental bat. Horrela, hirigintza eta beraz espazioaren produkzio oro ere ideologia da, gizarte ordena legitimatzen duen mekanismoa: espazio homogeen, zatikatu eta hierarkizatu baten errealitate alienatzailea, xedapen razional baten pean disimulatuz, neutral edo unibertsal gisa aurkezten zaigu, noski. Baina guk, emakume langile, feminista eta independentistok, oso ondo dakigu unibertsaltasuna beti dela hegemonia.

Espazio/lurralde emantzipatzaileen produkzioa erresistentzia bidez

Erresistentzia epistemikoa. Gure egunerokoan erabilitako kategoriek mundua ordenatzen digute; are gehiago, mundua ordenatzen duten egitura objektibatu edo sozializatuak birsortzen dituzte, errealitate objektibatu horiek zeharkatzen eta taxutzen dituzten subjektibitateak/identitateak birsortuz. Horren adibide ona da ‘gobernantza sareen’ kategoria eta bertan txertatzen diren diskurtsoak: erlazio eta ordena neoliberala birsortzen dute, ezkerreko perspektibatik ordena hori eraldatzen ari direlako ustearen pean, hain zuzen ere ordena neoliberal horizontalagoa eta gardenagoa bilakatzen baitute, hau da, are eta eragingarriagoa. Gobernantza kooperatiboa hasi zenetik, pobreagoak gara, hortaz; ez dut uste gobernantza sareek sistema produktiboak eta egitura politikoak errotik alda ditzaketarik. Bestetik, erlazio sozial guztiak dira botere erlazioak, baina boterea era desberdinetan egituratzen da, materialitate semiotiko, agentziadun eta egituratu desberdinak sortuz: egitura horiek sistema ezberdinen existentzia erakusten digute, non menderakuntza egituratuek elementu ezberdinak erabiltzen dituzten menderakuntza hori egikaritzeko aldeztu aurretik botere erlazio, estrategia eta egiturez ‘beteta’ edo ‘egina’ dagoen espazio batean. Botere eta menderakuntza sistema horiei aurre egiteko, espazio desberdin bat produzitu behar da; baina, horretarako, horiek ikusteko gai izan behar dugu; eta, menderakuntza sistemaren zirkuitu

Normala dena
hegemonikoa da, eta
gure helburuetako
bat 'normalitate'
horrekin amaitzea da.
'Normalitate' ororen
oinarrian biolentzia
batzuen eta ez
beste batzuen
legitimazioa dago

eta elementuak ikusi ahal izateko, diskurtso eta kategoria analitiko zehatzak behar ditugu, diskurtsoaren bidez ikusten ditugulako gizakiok menderakuntza sistemak. Sinple-

ki esanda, erresistentzia orok anticoloniala, antikapitalista, antiarrazista eta antipatriarkala izan behar du, eta horretarako horietako sistema bakoitzak elkarrekin funtzionatzeko dituzten moduak, zirkuituak, egiturak eta estrategiak azaldu eta ulertu behar ditugu, gero guk geuk errealitatea sortu eta definitu ahal izateko (*zer dira: patriarkatua, kapitala, Euskal Herria, gainbalioa, klasea, boterea, zientzia, estatua, euskaldunak, emakumeak, zuriak,*

demokrazia, biolentzia, hiria, espazioa, lurraldea, ekoizidua, bizitza, komunitatea, materia, berdintasuna, askatasuna...).

Norma(litatea)ri erresistentzia. Normala dena hegemonikoa da, eta gure helburuetako bat 'normalitate' horrekin amaitzea da. 'Normalitate' ororen oinarrian biolentzia batzuen eta ez beste batzuen legitimazioa dago, biolentzia batzuen 'legitimitateak' sortzen baitu *normalitatea*, ezin baita sistema politiko bat osatzen duten kideen gobernua lortu biolentzia zuzen ez-legitimoaren bidez soilik. Horregatik da deslegitimazioa ekintza ezinbestekoa biolentziaren normalizazioarekin apurtzeko. Ekintza deslegitimatzaile asko egin dira azken urteetan Bilbo Hiri Globala bilaka ez dadin: esan dugu, Donostia edo Bilbo bezalako hiri globalak kapitalismo globalaren dispositiboak dira: Zazpikaleetako eta Bilbiko denda bakoitzean dago espazio global kapitalista hori, astebururo egiten dituzten cross, maratoni eta kontzertuetan, MTV, Pride edo futbol profesionalaren makroekitaldi orotan: horiek guztiak ez dira kapitalismo globalaren zutabeak, baizik eta kapitalismo eta

espazio finantzario global horren legitimitatea lortzeko sortu-tako dispositiboak. Ezinbestekoak dira ekitaldi horien kontra antolatzen diren ekintza deslegitimatzaileak, hala nola langileek bertan dituzten lan baldintzen publikazioa eta politizazioa, hots, jasotzen dituzten diru sarrera miserableen kritika publikoa. Azken adibidea greba feministak dira: hiria paralizatu eta kontsumo, lan eta zaintza oro gelditzean, gainontzeko grebek uztartzen ez dituzten hiriko dimentsio desberdinak ekartzen dituzte erdigunera, Zaran lan egiten dutenen greba feminizatuak kontsumo grebarekin uztartuz, plazetako denda eta kafetegi guztiak barneratuz, etxeetako espazio pribatuan sartuz eta ordaindu gabe lan egiten duten milioika emakumeen lana espazio publikoan ikusgarri bilakatuz, horien esplotazio eta desjabetze normalizatua des-normalizatuz eta espazio pribatu despolitizatua politizatuz, familiaren kritika erdigunean kokatuz eta, beraz, sistema sostengatzen duen esklabo lan feminizatua agerian utziz, emakume migranteen lan ikusezin eta prekarizatuarekin batera, hiriko espazio publiko eta politikoaren arrazializazioa deslegitimatuz, espazioa bera eraldatuz, horien diskurtso, gorputz eta espazioan mugitzeko eta espazioa sortzeko era desberdinak mamituz, non umeen zaintza, lana, ekonomia, aisialdia eta politika espazio berean txertatzen diren, espazioaren zatiketa sexual, kolonial eta merkantilaren kontra jendea metatuz eta mobilizatuz, modernitateak zatikatutako eta entzerratutako bizitzak berriro elkartzuz ekonomia, politika eta kultura zatitzen ez duen espazioaren sorkuntzaren bidez.

Beste hainbat adibide daude, hala nola Kataluniako *manteroen sindikatuaren* ekintza politikoak, disidentzia sexualek egiten dituzten protestak edo pandemia garaian sortutako zenbait zaintza sare politizatu, tartean.

Subjektu espazial politizatuen erresistentzia. Postfordismoan sortzen ari den langileria klasearen frakzio berriak zerbitzuetara daude lotuta; Euskal Herrian %65-75 bitarte dira zehazki, gutxiengo bat oso kualifikatua, eta 'gutxi edo ez-kualifikatua' gehiengoa. Zerbitzuetako langileriak lan egiten duen espazio

horretatik antolatu behar du erresistentzia eta aldaketa, kon-tuan hartuz zerbitzuetako egituraketa askotarikoa eta aldako-rra, non gehienek oso kontratu kaxkarrak, behin-behinekoak eta etenak dituzten, askotan lantokirik gabe, alegia, espazio eten, fragmentatu eta aldakorretan aritzen direlarik, bai Glo-vokoak, bai frankizietako ostalaritza langileak, bai etxeko lan-gileak. Erresistentzia alienatutako espazioetatik egin behar da, hau da, espazio global hori ekoizten den gune guztietan sartu behar da tokian tokiko erresistentzia; horretarako, politizazio prozesuak egon behar dira espazio guztietan, dela auzoko plazako kafetegian, dela loradenden frankizian, dela man-teroen kale eta auzo zirkuituetan, etxebizitza sindikatuetan, eskoletan, zahar etxeetan, umeek jolasten duten parkeetan, supermerkatuan edo garraio publikoan.

Neoliberalismoak ekoizten duen subjektu motari 'ekin-tzailea' edo 'enprendorea' esaten zaio. Nor da ekintzailea? Lan finkorik, kontratu finkorik, etxebizitza finkorik, bizitza finkorik izango ez duen subjektua da. Bizitza prekarizatu eta fragmentatu horri aurre egiteko ezaugarri maitatuenari 'erresilientzia' esaten zaio, eta eskolaren bidez ekoizten dira subjektu erresilienteak, ez soilik familiaren eta hedabide edo kultura produkzioaren bidez. Gainera, subjektu erresilien-teek 'konpetentziak' dituzte, ez gaitasun politikoak, baizik eta 'abilidade' ezberdinak. Subjektu mota horiek txikitatik prestatzen dituzte 30 urterekin beren buruaz beste ez egiteko, hain zuzen ere aipatu kategoria eta praktika horien guztien bidez –erresilientzia, konpetentzia, ekintzailetza– zenbait espektatiba izan ez ditzaten, hala nola lan finkoarena, sol-datarena eta eskubideena, edota osasungintza eta hezkuntza publikorako eskubidea, zaindua izateko eskubidea, bizitza duin bat izateko eskubidea. Horrela ekoizten dira subjektu prekarioak espektatiba prekarioekin, lan prekarioekin, alegia, espazio prekarioak sortuz, espazio pribatizatuak, fragmenta-tuak, globalak, arriskutsuak eta degradatuak. Erresistentzia, horregatik, bizitza prekarioa gertatzen den toki guztietan antolatu behar da, ez soilik lantokian, edo ikasgelan, baizik

eta gune orotan, gune horiek politizatuz: etxebizitza, kafetegia, plaza, garraioa, dendak, etxea, auzoa. Ezin dugu ahaztu espazio global kapitalista hori mikroespazio pribatizatuez taxutzen dela: desjabetzearen eta esplotazioaren espazio globala tokian tokikoa da. Mikroespazio horiek guztiek izan behar dute erresistentziaren gune politizatuak, hain zuzen ere hortik abiatuta espazio komuna produzitu ahal izateko: erresistentzia espazioak espazio komun bilakatu eta hedatuz.

Erresistentzia digitala. Kale barrikadekin batera, barrikada digitalak egin behar dira XXI. mendeko kontrol eta gobernu pribatu digital edo algoritmikoei aurre egiteko. Hiri globalen funtzioa produkzio espazio berri bat sortzea da. Espazio hori ez dago udal, nazio edo nazioarteko legediaren pean. Espazio globalaren ekoizpena lege globalen bidez egiten da, komunitatetik inolaz ere pasatzen ez diren zirkuitu eta erakundeetatik. Espazio hori lege finantzario eta digital zehatzek ekoizten dute, eta herritarrek ezin dute inolako oposiziorik egin, ez baitute sarbiderik. Arkitektura liberal tradizionalei erresistentzia egitearekin batera, espazio globala sortzen duen arkitektura neoliberalari ere egin behar zaio erresistentzia; horretarako ezinbestekoa da erresistentzia algoritmikoa egitea, hori baita espazio horren ezaugarrietako bat. Hemen-dik urte batzuetara, oraingo mugikorrak azal azpian izango ditugu, eta azal azpiko txip horiek hackeatzeko baliabideak beharko ditugu: ez soilik baliabide epistemikoak eta ezagutza teknologiko konkretua gure gorputzetik ibiliko diren nanobotak hackeatzeko, baizik eta guk geuk nanobotak, txipak eta birus emantzipatzaileak sortu ahal izateko. Korporazio horien softwareak neutralizatzeko gai diren erresistentzia motak behar ditugu: banku transferentziak egiteko erabiltzen diren mekanismoak hackeatzeko gai izan behar dugu: Google eta Amazon blokeatzeko eta horiek pribatizatutako ezagutza, hardware eta softwareak libreki eta era irekian produzitzeko gaitasuna. Ekonomia digitalizatuta egongo da hamarkada batean; gure gobernu algoritmikoak sortzeko gai ez bagara, lehen aldiz historian gure bizitzaren eta gorputz osoaren

gaineko kontrola izango dute gu apenas ukitu gabe. Hortaz, eta adibide moduan: auzo osoak irisgarri izango duen etxebizitza hutsen datu base irekiak sortzen has gaitezke, mantoeroek saltzen dituzten produktuetara iristeko bide digital eta fisikoak sortzen, elikagaiak bertan ekoitzi eta etxez etxe saltzen/trukatzen dituztenen antolakundeak koordinatzeko software eta datu base libreak, auzoko medikuen asteroko kontsultak ezagutu eta hitzorduak eduki ahal izateko bide digital eta fisikoak...; zaintza mota ezberdinak hedatu eta egonkortzeko, eskola eta garraio publikoa hiriko eta herriko puntu ezberdinetan lotu eta jangela herrikoiekin uztartzeko... datu base irekiez gain, beste hainbat baliabide material behar dira. Baina ezagutza irekia espazio ireki horiek sortuz joan daiteke, eta, espazio komunak sortzen diren heinean, gaitasun politiko eta baliabide komunak egituratuz joango dira, benetako erresistentzia egituratu, egonkor, digital/algoritmitiko, espazial eta materiala sortu eta dentsifikatu ahal izateko.

Erresistentzia lurraldetua. Boterearen espazioaren mikrofisika lurraldetu bat ekoitzi behar dugu, hori baita gakoa zerbitzuzko kapitalismo patriarkal, kolonial eta finantzarioari aurre egiteko: gorputzak lurraldea dira, lurraldea gure gorputz kolektiboa da; hori apurtzen, pribatizatzen eta pobretzen badute, gure gorputzak pribatizatu, apurtu eta pobretzen dituzte. Bizitza gorpuztuta, hots, lurraldetuta baino ezin da existitu. Horregatik da ezinbestekoa eguneroko bizitza egiten dugun lurralde horretatik bertatik egitea erresistentzia eta borroka. Espazio askeek lurralde burujabeak behar dituzte –eta horiek espazio komunak– komunitate burujabeak sortu ahal izateko. Espazio ezberdinak ekoitzi behar ditugu, komunalak, publikoak baina informalak, formalak eta politizatuak, autogestionatuak, hibridoak eta dimentsio antzekoak. Hemen bi adibide baino ez ditut aipatuko:

- *Espazio desmerkantilizatuak*, diruak baliorik izango ez duen truke bidezko gune, ekintza eta praktika multzoak sortu: merkantziak, erlazio moduan ulertuta, tokirik eta zirkuiturik izango ez duen espazio fisiko-digitalak sortu.

- *Espazio desfamiliarizatuak*, eta, noski, familiatik pasatzen ez diren zaintza sare egonkor eta egituratuak. Horretarako hiri espazio osoa aldatu behar da: gure bizitzak ordenatu, artikulatu eta sostengatzen dituen herri eta hiri antolakuntza eta espazio publiko eta pribatua zatitzen dituzten kosmobisio, estatu eta ekonomia politikoaren egitura guztiak eraldatzea eskatzen du horrek, eta, beraz, legedi, justizia sistema, sistema ekonomiko eta kultural osoa, familiatik hasita: emakumeon desjabetze eta esploazioaren gune pribilegiatua den familia nuklearraren inguruan egituratu delako sistema politiko, ekonomiko, kultural eta urbano osoa modernitatean. Hori lortzeko, ezagutza eta praktika berri asko sortu behar dira, eta horiek egituratu eta birsortzeko gaitasuna izango duten erakunde edo dentsifikazio lurraldetuak.

Euskal Herria 2040: utopia neomaterialistak

Ez da hau neomaterialismoaren markoa azaltzeko tokia; hor-taz, labur-labur bilduko ditut neomaterialismoaren hiru oinarri ontologiko eta epistemologiko: materia semiotikoa da, materia erlazionala da, materia agentziaduna da. *Zer da materia*: materia energia trinkotua da, eta bizitza oro da materia-lar. *Nolakoa* da organismo bizi-en materia: *sinpoietikoa*, hau da, ko-sorkuntzaren eta *autoantolakuntzaren* bidez mami-tzen den materia semioti-ko, agentziadun eta erlazionala dira organismo biziak. *Nor da materia*: organismo bizi horiek

Bizitza gorpuztuta, hots, lurraldetuta baino ezin da existitu. Horregatik da ezinbestekoa eguneroko bizitza egiten dugun lurralde horretatik bertatik egitea erresistentzia eta borroka

espezie anitzek osatzen dituzten holobionteak dira, gara eta izango gara. Marko orokor hori, gerora, diziplina zientifiko bakoitzean era hibridatu batean jorratzen da, beste hainbat

teoriarekin batera: hau da, estatu teorian, printzipio filosofiko zehatz batzuk jarraituz, ekonomia politikotik datozen beste teoria batzuekin uztartu behar da, biologian anatomiatik, immunologiatik, neurologiatik, genetikatik, epidemiologiatik datozen beste teoria eta markoekin uztartzen den bezalaxe.

Neomaterialismotik pentsatzen dugu utopia. Eta utopia horren zertzelada zehatz bat emango dut, amaitzeko. Faktore, elementu, egitura eta erakunde anitz behar dira familia patriarkal, kolonial eta liberaletik pasatzen ez diren bizitzaren produkzio eta mantentze espazioak, lurraldeak, hiriak eta komunitateak sortzeko eta horren konplexutasuna ulertu eta beste mundu bat irudikatu ahal izateko. Adibide bat jarriko dut. Espazio, bizitza eta komunitate desfamiliarizatuak sortzeko, toki askotatik has gaitezke; kasu honetan arauetatik hasiko naiz, gerora dimentsio ezberdinak barneratu ahal izateko. Errealitate materiala eta haren eraldaketa irudikatze jolas bat da hemen proposatzen dudana, ez programa politiko bat. Has gaitezen.

Egungo familia eta etxebizitza gehienak hurrengo bi arau sozialen arabera taxutzen dira: sexua eta herentzia genetikoak, alegia, gurasoen arteko sexua eta hortik sortutako odolezko ondorengotza: umeak. Hori da Europako familia nuklear gehienek betetzen dituzten arauak. Hori da, are gehiago, familia normala – unibertsala, hots, hegemonikoa. Eta horren arabera dago mamitua hiria, alegia, espazioa.

Has gaitezen lehen elementuarekin: irudika dezagun espazio edo lurralde zati bat (mundu honetan, ez asmatutako paradisu batean), non *bi arauen arabera antolatu behar dugun espazioa gaurtik aurrera*: sexua dutenek ezin dute elkarrekin bizi, ezta umeak elkarrekin dituztenek ere. Horrek esan nahi du gehiengoaren bizitza egituratzen duen hori aldatu behar dela, hau da, etxebizitza edo espazio pribatuaren neutralizazioa eskatzen du: familia patriarkala ahalbidetu eta taxutzen duten lege, egitura, erakunde, subjektu (senar-emazte) eta espazio ororen eraldaketa. Urbanismo berri bat eskatzen du horrek, ez soilik lurraren gaineko propietate pribatuaren amaiera,

non etxebizitzak guztiok erabili ahal izango ditugun, non etxebizitza gune zabal eta irekiak izango diren eta lurralde horretan bizi edo lan egiten duen edonork etxebizitza eskura izango duen, beti eta duintasunez, hots, eroso, osasuntsua eta babestua. Baldintza material objektibatuak –hau da, legal, politiko, ekonomiko, arkitektonikoek– ahalbidetuko lukete espazio pribatu eta publikoaren arteko zatiketaren neutralizazioa eta etxebizitza desberdinak edukitzea, zaintza mota oro ziurtatuta egonik etxebizitza guztietan.

*Adi hemen, bigarren elementuan, logika espaziotik edo lurralde-
detik subjektura baitoa:* lurraldeak ongizatea baldin badu, ur eta aire garbia, janari kutsatu gabea, bertako haziekin, garraio publikoarekin, anbulatorio publikoekin herri guztietan..., orduan bertan bizi direnek ongizatea izango dute. Berdin etxebizitzekin: etxebizitzek dena baldin badute –zaintza espezializatua eta profesionala, formala, informala, afektuzkoa, afekturik behar ez duena, janari kutsatu gabea, ur garbia...–, bertan bizi direnak ondo egongo dira.

Hirugarren elementua: zaintzaz hari garenean, bizitza mantentzeaz ari gara, bizitza duinek behar duten mantentze lanaz, janaritik osasunera, hezkuntzatik gaitasun politikotara. Zaintza desberdin horiek guztiak derrigorrezkoak eta txandakakoak izango lirateke, eta ez jarraituak; alegia, kasu honetan, umeak (edo umeak eta zaharrak) dituzten etxebizitzek zenbait ezaugarri izango dituzte beste etxebizitza mota batzuek –demagun, ikasleen etxebizitzek– izango ez dituztenak. Baina hemen gakoa zera da: ikasleek ere zaindu beharko dituztela umeak, dela horien eskoletan, dela etxebizitzetan. Hortaz, gizarte osoak egingo ditu zaintza mota ezberdinak bizitzan zehar, eta espazio horren arabera antolatuko da bai fisikoki bai digitalki, baita hori lortzeko behar diren subjektu moten produkzioari dagokionez, non ‘ama’, ‘aita’, ‘senar’ eta antzeko kontzeptuak desagertu edo eraldatuko liratekeen: guztiok pasatuko ginateke lau ama edo aita (biologikoa bat edo bi edo bat bera ere ez), hamar amona eta bizpahiru seme-alaba izatera, hau da, etxebizitza komunitate

hori, auzoko espazio edo lurralde zehatz hori sortzen duten izaki guztiok, non espazio desberdinetan egiten diren zaintza erlazio desberdinek subjektu berriak sortuko lituzketen familia heteronormatibotik at, hain zuzen ‘emakume’ eta ‘gizonen’ produkzioa eteteagatik familia eredu hori epe ertainera desagerraraziz; izan ere, lanaren zatiketa sexuala ezinezkoa izango litzateke eta, beraz, emakumeek mundu mailan egiten duten etxeko eta zaintza lan ez-ordaindua berrantolatu beharko litzateke, kapitalismo patriarkalaren desjabetze gune pribilegiatua neutralizatuz.

Familia posible egiten duten baldintza objektibatu edo sozializatuak –hau da, lege, ohitura, arkitektura, etxebizitza eta espazioak– eraldatzean, subjektibizazio eta identita-

te berriak sortzen dira, kanpo egiturak aldatzean barne egitura emozionalak aldatzeko aukera dagoelako. Umeak bizi diren etxebizitza batean, hiru edo lau pertsonak baldin badute umeak egin eta zaintzeko ardura eta betebeharra espazio zehatz horretan, geroa betebeharr hori nahi eta desio bilakatuko da, matrimonio-ezkontzarekin gertatu bezala: ezkontza derrigortutako praktika bat zen hasiera ba-

Bizitzaren produkzio
erregimen desberdin
batek hirigintza zehatz
bat eskatzen du, espazio
berriak behar ditu,
etxebizitza berriak, lege
berriak... Espazio berriak
sortuz, lurralde berriak
sortzen dira

tean, emakumeak objektu gisa saldu edo trukutzen baitziren, eta horri deritzogu ezkontza. Denboraren eta ohituraren poderioz, salmenta edo truke hori, biolentzia mota hori, naturalizatu egiten da, legitimatu, eta salmenta horretan salgai izan direnek ezkontza desiratzen amaituko dute, hori izango baita emakumeek janaria eta duintasun apur bat lortzeko ia era bakarra: gizon batena bilakatzea.

Bizitzaren produkzio erregimen desberdin batek hirigintza zehatz bat eskatzen du, espazio berriak behar ditu, etxebizitza

berriak, lege berriak... Espazio berriak sortuz, lurralde berriak sortzen dira. Horretarako, familiak osatzera garamatzan baldintza material-semiotikoak aldatu behar dira, eta horrek egitura emozionalak eta desioaren egitura eraldatzea eskatzen du; izan ere, subjektu berriak osatu behar dira, alegia, identitate berriak, non identitatea materialtasun politiko esanguratsuen dimentsio semiotikoa den. Gaitasun politikoei gaitasun lurraldetu eta espaziala hartzen dute barne; ez naiz ari hiritarren eskubideez, baizik eta herria osatzen dutenek espazioa ekoizteko duten gaitasun politikoez.

Utopia horren irudi bat ekarriko bagenu etorkizunetik, dinamikoa izango litzateke; ez estatikoa, paradisu kristauaren gisa, ezpada sinpoiesian sortutako eta holobiontez beteriko espazio dinamikoa, non landareak, txoriak, arrainak, katuak, onddoak eta erleak izango diren hirigintza eta herrigintza berri horien partaide nagusiak, gizakiekin batera; non horiekin komunikatzeko eta horiek ulertzeko teknika hobeak izango ditugun ko-sorkuntza edo sinpoiesi horiek guztiak findu ahal izateko; non ez den ez gizonik ez emakumerik existituko; non landare-gizakiekin, zakur anarko-digitalizatuekin eta nanobot transfeministekin batera, gure espezie-anitzeko gorputz indibidual eta kolektiboaren gobernu mota emantzipatzaileak sortuko diren, poliziaren zakur algoritmikoekin eta korporazio sintetiko-glolokalekin gatazka eta konfrontazio jarraituaren bidez. 🌱